

DE REFORMATIE

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

DIE OWE JEUGD VERNIEUWT ALS EENS ARENDS PSALM 103:9

Onder redactie van Prof. Dr. K. SCHILDER, Kampen.

Medewerkers: Dr. H. A. van Andel, Solo; Dr. R. E. van Arkel, Utrecht; N. Baas, Amsterdam; Dr. Henry Beets, Grand Rapids; Dr. E. T. v. d. Born, Helpman (Gr.); Ir. B. ter Brugge, Almelo; Dr. K. J. Cremer, Kampen; Dr. R. J. Dam, Kampen; Dr. A. C. Drogendijk, Dordrecht; Dr. D. van Dijk, Groningen; Drs. D. J. Galle, Kampen; Mevr. G. Gilhuis-Smitskamp, Mijdrecht; Dr. J. H. Hagenbeek, Zwolle; Dr. J. van Herksen, Ermelo; A. Janse, Biggekerke; Dr. P. Jasperse, Leiden; Dr. G. Keizer, De Steeg; Dr. B. A. Knoppers, Amsterdam; Dr. E. D. Kraan, Vlaardingen; A. Kuiper, Utrecht; Dr. C. Lindeboom, Amsterdam; Dr. J. v. d. Linden, Zeist; Dr. S. O. Los, 's-Gravenhage; Drs. Joh. Luijkenaar Francken, Rotterdam; Mevr. J. M. Th. Luijkenaar Francken-Schreuder, Rotterdam; Dr. F. C. Meijster, Rotterdam; G. Meima, Groningen; Dr. A. Ringnalda, Ermelo; P. J. Risseuw, 's-Gravenhage; C. Rijndorp, Rotterdam; A. Schilder, 's-Gravenhage; Dr. G. K. Schoep, 's-Gravenhage; Dr. R. Schippers, Wanswerd; Dr. J. Smelik, 's-Gravenhage; Drs. H. Smilde, Groningen; Drs. H. Smitskamp, 's-Gravenhage; Dr. N. Streefkerk, Wolvega; D. Stroot, Bussum; J. Strikwerda, Zeist; Prof. Dr. C. van Til, Philadelphia, Pa.; Dr. J. Thijs, Zwolle; Dr. C. Veenhof, Haarlem; Dr. J. Veldkamp, Hilversum; Prof. Dr. D. H. Th. Vollenhoven, Amsterdam; Dr. M. Vreugdenhil, Meliskerke; Dr. F. de Vries, 's-Gravenhage; Dr. J. de Vries, Tilburg; Dr. J. D. Wielenga, Franeker; Mr. J. A. de Wilde, 's-Gravenhage; Jan Zwart, Zaandam.

Alle stukken bestemd voor de Redactie zende men aan:
Prof. Dr. K. SCHILDER, Vloedijk 101, Kampen.

Drukkers-Uitgevers:
OOSTERBAAN & LE COINTRE, Goes.
Tel. No. 58 — Postrekening No. 36000.

Abonnement: f 2.50 per halfjaar bij vooruitbetaling.
Voor 't Buitenland f 7.50 en voor Ned.-Indië f 6.— per jaar.
Advertentiën: 25 ct. per regel. — Losse nummers f 0.15.

INHOUD: Hoofdartikel: De sociale ethiek van Brunner. — Uit de Schrift: Aanschouwt SARA, die u gebaard heeft. (Hebr. 11:11). — Kerkelijk Leven: „Rationaliserend het mysterie naderen”. III. Tusschen interventie en non-interventie. II. Voor de militaire tehuizen. Prof. Dr. J. D. Du Toit. — Even Parkeeren: Op de binnensool. — Lit. en Kunst: Een goed begin. — Vakwetenschap en Praktijk: De studie der geneeskunde. II. — Uit de Buitenl. Kerken: „Vrijheid”. II. — Brief uit Amerika: De Derde Algemeene Synode. — Stemmen uit onze Kerken: „Onwaardig bedrijf”. — Perschoon. — Correspondentie. — Kerkmieuws.

HOOFDARTIKEL

De sociale ethiek van Brunner. I.

In den bundel opstellen Christen en Burger, die in het begin van dit jaar uitkwam, en die het vraagstuk van de verhouding tusschen christendom en staat behandelt, is, onder het opschrift Idealisme ook een bijdrage van Mr. G. H. Slotemaker de Bruine ongenomen.

In dit opstel wordt niet alleen onze tegenwoordige maatschappij met het christendom geconfronteerd, maar ook de veel bredere kwestie van de mogelijkheid eener christelijk-sociale ethiek besproken, en tevens ontkend.

Een christelijke maatschappij bestaat er volgens den schrijver niet en zal er ook nooit komen (blz. 114—115). En een vak van wetenschap in te stellen, waarin althans gedoed wordt, hoe een christelijke staat en maatschappij er eventueel uit zouden moeten zien, is al even onmogelijk en verloochening van dien Geest, die blaast waarheen Hij wil (blz. 106). Elke systematisering moet van christelijk standpunt afgewezen (blz. 127). Het evangelie van Jezus Christus doet nooit anders dan de wereld veroordeelen. Dit is de eenige waarheid, die thans opnieuw verkondigd (blz. 107), en dus ook gedoopt worden moet.

Wanneer men in christelijke kringen hiervan liever niet hooren wil, komt dit volgens Mr. Slotemaker de Bruine vooral uit tweeërlei voort.

Ten eerste, omdat men met zijn voormannen in een christelijk idealisme gevangen zit (blz. 107). En wie idealiseert, is altijd bezig uit zijn eigen huid te kruipen, den bodem der werkelijkheid te verlaten, en het geschapene als object vóór zich te plaatsen, zonder er zelf lid van te zijn of actief aan deel te nemen (blz. 92).

En voorts wil men deze waarheid niet hooren uit angst voor het Woord Gods, dat altijd afbreekt; en — God kan en mag ons niet afbreken, omdat wij Hem dan niet meer volgen kunnen (blz. 105—106).

Doch ondanks dit idealisme of deze werkelijkheidsvlucht en al dezen angst van ons, is en blijft het toch zóó, dat over ons leven en ook over ons maatschappelijk leven onder het licht van het evangelie meer negatiefs dan positiefs valt te zeggen. Speciaal in onze huidige Nederlandsche christelijke situatie, moet niet allereerst opgekweekt, maar afgebroken. Het eenige positieve, dat er te zeggen valt, is, dat wij onze naasten zullen liefhebben als onszelf. God stelt „in onze kinderen, in onze ouders, in onze bedienden en onze chefs: onze naasten voor ons niet in eenige door ons te doorgronden volgorde of scheppingsordinantie, maar zoo: in een waarachtige toevalligheid, die alleen maar: door God gewild is; waarbij Hij ons dan het gebod geeft dien of die naaste of naasten lief te hebben als onszelf: beide schepsels Gods” (blz. 126).

1) In eenigszins uitgebreider vorm volgt in deze artikelen de inleiding die door mij 28 Mei 1937 op den socialen dag van de Theologische School gehouden werd.

Nieuw zijn deze klanken zeker niet. Om nog één voorbeeld uit ons land hiernaast te plaatsen — ook Dr. J. J. Buskes constateert wel in zijn beweging opstel Het evangelie en het sociale leven, dat al wat onze maatschappij kenmerkt, zoo door en door onchristelijk is, en dat het evangelie een radicale kritiek op onze samenleving beteekent. Maar als het er aan toe komt, om nader de taak der kerk hier tegenover te omschrijven, dan ontbreekt ook bij hem alle nauwkeuriger uitwerking, en dan brengt ook hij het niet verder dan het Gebod der liefde. „De kerk heeft alleen maar kerk van Jezus Christus te zijn. Zij moet het evangelie van Gods genade prediken, maar dit evangelie sluit ook in zich het gebod: „gij zult God liefhebben boven alles en den naaste gelijk uzelf”. Kindschap van God zonder broederschap is een onmogelijkheid”.²⁾

Oorspronkelijk is dit alles zeker niet. Trouwens, Mr. Slotemaker de Bruine met zijn mede-auteurs dienen hun bundel Christen en Burger aan als aanvulling op het werk De openbaring der Verborgenheid (Voorwoord VII), dat op zijn beurt met diepgaande dankbaarheid den invloed der dialectische theologie en met name van Karl Barth erkende.³⁾

Wanneer ik nochtans deze uitspraken in herinnering breng, geschiedt dit niet om door iets totaal onbekends de aandacht te prikkelen, maar veel meer om een bewijs te leveren voor de actualiteit ook in ons land en voor ons leven van het onderwerp, dat in deze artikelen aan de orde komt.

Want Emil Brunner spreekt uit denzelfden geest. Hij doet het alleen gematigder. Hij is iets minder radicaal dan Mr. Slotemaker de Bruine. Hij leeft in een innerlijke tegenstrijdigheid. Hij zegt neen tegen wat hij eerst bevestigd heeft; terwijl hij ja zegt op wat eerst door hem is ontkend.

Aan den eenen kant wil Brunner volstrekt van geen ethiek weten. Een normatieve zedeleer, die van te voren voorschrijft en bepaalt, hoe wij handelen moeten, bestaat er niet.⁴⁾ Het gebod Gods, dat ook in het sociale leven door ons volbracht moet worden, is zoo onbepaald individueel, dat zich geen voor allen geldende regels laten opstellen.⁵⁾ Ja, strikt genomen kan de ethiek ons niet eens zeggen, wat het gebod Gods inhoudt. Zij kan ons slechts de plaats aanwijzen, waar wij het kunnen hooren. Van zich zelf bekend Brunner, dat hij wel vele malen trachten zal, het te zeggen, maar dat hij het eigenlijk „het” nooit zal kunnen uitspreken. Tot het voorlaatste kunnen wij het brengen, maar tot het laatste of het eigenlijke gebod niet.⁶⁾ De ethiek bereidt de zedelijke beslissing slechts voor.⁷⁾

Maar anderzijds wil Brunner niet minder de ethiek en ook de sociale ethiek als vak van wetenschap erkend zien. Zelfs geeft hij een definitie van haar, en omschrijft de christelijke ethiek als de wetenschap van het door het goddelijke handelen bepaalde menselijke handelen.⁸⁾ Hij handhaaft haar algemeen-geldend en daarmee normatief karakter. Wat God eischt, kan nooit anders dan algemeen of voor allen geldend zijn, zij het ook dat zij, die dezen eisch niet hooren, deze geldigheid niet erkennen, ja zelfs den eisch der algemeen-geldigheid niet eens begrijpen kunnen.⁹⁾ Zelf dient Brunner zijn gedachten over ons gemeenschapsleven aan als een schets voor een christelijke sociologie.¹⁰⁾ En waar Brunner zich aldus heeft uitgelaten, had ik voluit recht om van zijn

- 2) In den bundel van zijn hand: Het evangelie in de wereld van heden, 242—245.
- 3) T. a. p., 5.
- 4) Das Gebot und die Ordnungen, 2 123.
- 5) T. a. p., 103.
- 6) T. a. p., 98—99.
- 7) T. a. p., 78.
- 8) T. a. p., 73.
- 9) T. a. p., 77.
- 10) T. a. p., 277, noot 1.

Meegesleept door een valsch-wijsgeerige richting, oordeelen ze (de modern orthodoxen) nu eenmaal hun kracht voor het geestelijk leven te moeten zoeken in de persoonlijkheid; daarin getrouwe volgelingen van hun leermeester Fichte, die door zijn boeiend stukske: die Idee der Persönlichkeit den stoot tot deze vereering „der persoonlijkheid” gaf; en dat niettegenstaande in Gods heilig Woord van deze „idee der persoonlijkheid” met geen enkel woord melding geschiedt.

Dit zeggen we natuurlijk niet, als oordeelden we met de Kwakers, dat in de ontwikkeling der Christelijke belijdenis alleen Schrifttermen mogen gebruikt worden. We weten beter. Maar iets anders is het toch ook niet rechtstreeks Schriftuurlijke termen te bezigen, en iets anders de hoofdstekke voor zijn psychologische ethiek te zoeken in een gronddenkbeeld, dat aan de gedachtersfeer der Heilige Schrift geheel vreemd is.

Dr. A. KUYPER.

De Heraut, No. 270, 25 Febr. 1883;
Zie ook: De Vleeschwording des Woords, 1887, pag. 67/8.

ethiek, en ditmaal van zijn sociale ethiek, te spreken.

Nu heeft wijlen professor Geesink ons geleerd, dat in elke christelijke ethiek vooral drie dingen ter sprake komen, namelijk de christelijk-zedelijke norm, het christelijk-zedelijk subject en het christelijk-zedelijk handelen.¹¹⁾

In onderscheiding hiermee meent Brunner, dat het in de ethiek vooral om vier vragen gaat: waarom, wat, voor wien en door wien er gedaan moet worden.¹²⁾ Doch daar het „voor wien” heel gevoelig ondergebracht kan worden zoowel bij het „door wien” als bij het „wat”, meen ik, dat bij deze formeele indeeling het verschil tusschen Geesink en Brunner niet groot is.

Mij aan Geesink's schema houdend, wil ik uit Brunners sociale ethiek achtereenvolgens een en ander over het subject, de norm en het eigenlijke sociale handelen zelf in 't midden brengen.¹³⁾ Hieraan zullen zich van zelf eenige opmerkingen van kritischen aard aansluiten.

E. D. KRAAN.

11) Gereformeerde Ethiek, I 184.

12) T. a. p., 80.

13) Een overzicht van Brunner's heele ethiek, en dan uitsluitend aan de hand van het werk Das Gebot und die Ordnungen is gegeven door Prof. Dr. J. Severijn: Brunners ethiek, in Antirevolutionaire Staatskunde, driemaandelijksche editie, jaarg. 1936, 105—131; 276—303; 365—401.

UIT DE SCHRIFT

Aanschouwt SARA, die u gebaard heeft!

Door het geloof heeft ook Sara zelve kracht ontvangen, om zaad te geven, en boven den tijd haars ouderdoms heeft zij gebaard; overmits zij Hem getrouw heeft geacht, Die het beloofd had.

Hebr. 11:11.

Sara in de rij der geloofsfiguren van den ouden dag?

Nu, daar zijn tegenwoordig theologen genoeg, die daaraan knabbelen, en de opname van Abrahams vrouw in de rij van Hebreë 11 „aanpassing” achten van den schrijver van dezen brief.

Vraagt ge b.v. naar het oordeel van een man als Dr. P. Stegenga, dan wordt Sara u aldus gekenschetst: „Zij is een der menschen, die men in godsdienstigen zin op slechtouwen nemen kan, maar varen op eigen kracht doen ze niet.”